

บทความวิจัย

เรื่อง การศึกษาแนวคิดเรื่อง โอรสสวรรค์ของประเทศจีน

โดย

นางสาว ญานิศา จารมัย

รหัสนักศึกษา 05520542

เสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 460 การศึกษาเอกเทศ

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2555

ชื่องานวิจัย การศึกษาแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ของประเทศจีน

ผู้นำเสนอ นางสาวณัญฉิสา จารมัย

อาจารย์ที่ปรึกษาหัวข้อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาที่มาและพัฒนาการของแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ของประเทศจีนและเพื่อศึกษาความเป็นบุตรในบริบทของครอบครัวในทัศนะของชาวจีน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีนในยุคก่อนตัวของอารยธรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ระบบการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศจีนรวมถึง โครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจีนด้วย

ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์เกิดขึ้นโดยท่านต่งจิ้งซู นักปรัชญาในสมัยราชวงศ์ฮั่น โดยการนำเอาหลักปรัชญาขงจื้อไปประสมประสานกับภูมิปัญญา ความรู้ของประเทศจีนในหลายด้าน หลายแขนงจนเกิดเป็นแนวคิดใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันการจักรพรรดิได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ฐานะของเจ้าผู้ปกครองมีความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น

เมื่อมองในฐานะผู้ปกครองกษัตริย์หรือจักรพรรดิเป็นดังโอรสสวรรค์ แต่เมื่อมองในฐานะคนธรรมดา กษัตริย์หรือผู้ปกครองก็มีฐานะเป็นบุตรของมนุษย์ผู้มีกำเนิดจากบิดามารดา โอรสสวรรค์จึงถือเป็นบุคคลในสังคมบุคคลหนึ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นรวมถึงในบริบทของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวด้วย เมื่อโอรสสวรรค์คือบุตรของมนุษย์ ดังนั้นคุณธรรมที่บุตรพึงมีและจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างเคร่งครัดนั่นคือ ความกตัญญูกตเวที ความกตัญญูกตเวทีถือเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรมและคุณธรรมที่สำคัญซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาบุคคลและขับเคลื่อนไปในระดับสังคมและประเทศชาตินำมาซึ่งความสงบสุขและความเจริญของบ้านเมืองได้ แม้เป็นโอรสสวรรค์ก็ไม่อาจมีอำนาจอยู่เหนือคุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทีนี้ได้ เพราะความกตัญญูกตเวทีถือเป็นหนึ่งในคุณธรรมพื้นฐานที่พึงมีอยู่ในตัวของปัจเจกบุคคล รวมถึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ผู้ปกครองพึงมี หากผู้ปกครองคนใดขาดคุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทีแล้ว ตำแหน่งโอรสสวรรค์อันศักดิ์สิทธิ์ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

คำสำคัญ : โอรสสวรรค์ คุณธรรม ครอบครัว

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศจีนมีอาณาบริเวณที่กว้างใหญ่ เป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก และถือเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและมีความเจริญรุ่งเรืองมานานนับพันปี นอกจากนี้อารยธรรมจีนยังแผ่ขยายออกไปครอบคลุมสังคมต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเช่นประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีและยังขยายตัวไปยังทิศตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ประเทศจีนเป็นศูนย์กลางของปรัชญาและความรู้ที่สำคัญของโลกตะวันออก ปรัชญาและความเชื่อของคนจีนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมชาติ และหลักแห่งจริยธรรมในการดำเนินชีวิต รากฐานที่สำคัญของปรัชญาจีนคือการที่มนุษย์และจักรวาลมีความสัมพันธ์และสอดคล้องเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น มีลักษณะเป็นเอกภาพระหว่างมนุษย์โลกและสวรรค์

ประเทศจีนในอดีตนับตั้งแต่ปี 221 ก่อนคริสตกาล มีระบบการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นับตั้งแต่กษัตริย์ฉินเฉียวได้รวมประเทศจีนให้เป็นหนึ่งเดียวและตั้งตนให้เป็นจักรพรรดิองค์แรกของประเทศ โดยสร้างรากฐานอันเป็นมูลฐานราชการบริหาร 3 หัวข้อใหญ่ๆ อันได้แก่ สถาบันกษัตริย์ องค์การบริหารราชการส่วนกลาง และองค์การบริหารส่วนภูมิภาค จนกระทั่งสิ้นยุคราชวงศ์ชิงนั้นก็มีการเปลี่ยนราชวงศ์เสมอ การเปลี่ยนอำนาจปกครองจากราชวงศ์หนึ่งไปยังอีกราชวงศ์หนึ่งมักจะกันไปโดยกล่าวคือกษัตริย์องค์แรกของราชวงศ์มักจะมีความสามารถและความเข้มแข็ง ครั้นแล้วองค์ต่อๆ ไปมักจะอ่อนแอ ในระหว่างนั้นอาจมีคนเข้มแข็งกว่าพยายามที่จะแก้ไขสถานการณ์ที่เสื่อมโทรมและในที่สุดราชวงศ์ก็เสียอำนาจไป เหตุเพราะมีกษัตริย์ที่ไร้สมรรถภาพ ความคิดทางการเมืองของคนจีนตามทัศนคติปรัชญาสำนักขงจื้อ กล่าวว่สังคมที่ยอมรับความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของบุคคล โดยถือเอาคุณธรรม ความสามารถและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในสังคมสนับสนุนให้ผู้นำนำผู้น้อยโดยใช้คุณธรรม แต่ผู้น้อยไม่มีโอกาสนำผู้นำใหญ่ สิ่งขดเขยคือ เมื่อผู้นำใหญ่ชั้นสูงสุดซึ่งหมายถึงพระจักรพรรดิ หากประพฤติมิชอบก็มักจะมีคนอ้างตนเป็นผู้แทนคนใหม่ของสวรรค์ เสกสรรปั้นข่าวว่ามีอาการวิปริตของธรรมชาติเพื่อสนับสนุนอำนาจปฏิบัติของตน

เมื่อกล่าวถึงผู้ปกครองสมัยโบราณของประเทศจีนในยุคจักรพรรดิ พระจักรพรรดิถูกยอมรับเป็นผู้ปกครองเหนือมนุษย์ทั้งหมด สิทธิในการปกครองและสิทธิในอำนาจถูกอ้างอิงอยู่บนแนวคิดเรื่อง “โอรสสวรรค์” สิทธิอำนาจของพระจักรพรรดิจึงอยู่เหนือคนทั้งปวง

โอรสสวรรค์ เป็นแนวความคิดเรื่องผู้ปกครองของประเทศจีน ที่เชื่อว่ากษัตริย์เป็นเทพบุตร (Son of Heaven) ที่รับโองการจากสวรรค์มาปกครองพื้นพิภพ โองการสวรรค์ ถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่ถูกต้อง และจะดำรงอยู่ได้นานตราบที่กษัตริย์จีนยังปกครองประชาชนของพระองค์อยู่โดยยึดหลักคุณธรรมและสร้างความ

สามัคคีให้เกิดขึ้นภายในสังคมชาวจีนหากประพาศติผิดจากโองการสวรรค์หรือปกครองบ้านเมืองให้ระส่ำระสายแล้วสวรรค์จะลงโทษให้อำนาจของกษัตริย์พระองค์นั้นสิ้นสุดลง

ในทางความเชื่อตามหลักการเมืองการปกครองของคนจีนนั้น การปกครองของพระจักรพรรดิจะดำเนินอยู่ภายใต้โองการสวรรค์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ พระจักรพรรดิจึงเปรียบเสมือนเป็นบุตรของสวรรค์ที่ถูกสถาปนาขึ้นมาให้ปกครองประชาชนตามหลักเมตตาธรรม ประชาชนมีหน้าที่ดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม มีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ผู้เป็นโอรสสวรรค์ อีกมุมหนึ่ง กษัตริย์หรือผู้ปกครอง คือมนุษย์ที่มีครอบครัวอยู่ในบริบทซึ่งสัมพันธ์กับพ่อแม่ในฐานะบุตร ในฐานะที่เป็นบุตร มนุษย์ย่อมมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องเชื่อฟังต่อบิดามารดา ในแง่บุตรซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นพระจักรพรรดิของประชาชนชาวจีน ย่อมอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่นอัน ได้แก่ บิดามารดา

ตามหลักประเพณีของคนจีนในด้านความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวนั้น คนจีนมีระบบครอบครัวที่ถืออำนาจเพศชายเป็นใหญ่ เพศชายจึงต้องทำหน้าที่เป็นบุตร เป็นพี่ชายคนโต และเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยไม่มีข้อโต้แย้ง บุตรชายมีหน้าที่ต้องดูแลมารดาและญาติพี่น้องและสืบทอดวงศ์ตระกูล ด้วยเหตุนี้คนจีนจึงยกย่องเพศพ่อให้เปรียบเสมือนเป็นพระราชบิดาประจำบ้านและเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีทั้งหมด การยกย่องเพศชายให้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในครอบครัวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น

จากความเป็นมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้วพระจักรพรรดิหรืออีกนามหนึ่งคือโอรสสวรรค์ มีความเกี่ยวข้องกับสวรรค์หรือแนวคิดโอรสสวรรค์นี่จะเป็นเรื่องที่ถูกครอบงำสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยนำแนวคิดศักดิ์สิทธิ์เรื่องเทพเจ้ามาอ้างอิงถึงสิทธิชอบธรรมในการขึ้นปกครองประเทศ และมองตนในฐานะเป็นศูนย์กลางของจักรวาล บทบาทในฐานะโอรสสวรรค์กับบทบาทในฐานะมนุษย์ซึ่งเป็นบุตรของครอบครัว มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร อย่างไรก็ตาม หากพระจักรพรรดิอยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้งระหว่างบทบาททั้งสองนี้ หลักปฏิบัติในฐานะโอรสสวรรค์กับหลักปฏิบัติในฐานะบุตรแห่งครอบครัว หลักคุณธรรมใดที่มีความสำคัญกว่ากัน

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ รวมถึงศึกษาความเป็นบุตรในบริบทของครอบครัวและความเป็นโอรสสวรรค์ในเชิงเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นพัฒนาการของแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์และเกิดความเข้าใจหลักปรัชญาจีนอย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาที่มาและพัฒนาการของแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ของประเทศจีน
2. เพื่อศึกษาความเป็นบุตรในบริบทของครอบครัวโดยเปรียบเทียบกับความเป็นโอรสสวรรค์

ขอบเขตของการศึกษา

ผู้ศึกษาจัดขอบเขตในการศึกษาแนวคิดเรื่อง โอรสสวรรค์ของประเทศจีน โดยจะศึกษาถึงความ เป็นมาของแนวคิด และศึกษาความแตกต่างระหว่างบทบาทของกษัตริย์จีนในฐานะโอรสสวรรค์ กับบทบาท ในฐานะมนุษย์ซึ่งเป็นบุตรของครอบครัวว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยศึกษาจากหนังสือ ประเภทประวัติศาสตร์จีน อารยะธรรมจีนและหลักปรัชญาจีนรวมถึงศึกษาจากบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงที่มาและพัฒนาการของแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ของประเทศจีน
2. ได้ทราบถึงข้อเหมือนและข้อแตกต่างของบทบาทหน้าที่ความเป็นลูกระหว่างบริบทของคนใน ครอบครัว และการเป็นโอรสสวรรค์

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จีนในยุคก่อตั้งของอารยะธรรม
2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ ระบบการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ จีน รวมถึงโครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจีน
3. เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศ จีน รวมถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวคนจีน
4. สรุปผลการศึกษาค้นคว้า และเรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบบทความวิจัย

เอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์ของประเทศจีน

เจียน ชีระวิทย์ (2517) เขียนหนังสือเรื่อง “วิวัฒนาการการปกครองของจีน” กล่าวถึงสถาบันการ ปกครองของประเทศจีนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช คือสถาบันจักรพรรดิ โดยเป็นการปกครองตามระบบ ศักดินา โดยประชาชนเรียกพระมหากษัตริย์ของตนเองว่า บุตรสวรรค์ ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ ในทาง ทฤษฎีนั้นบุตรสวรรค์มีอำนาจอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ในทางปฏิบัติพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดอำนาจโดย หลักปรัชญาของลัทธิขงจื๊อจากคำสอนของเม้งจื๊อที่ว่า ถ้าหากกษัตริย์ไม่ทรงตั้งอยู่ในคุณธรรมอันดีให้ตรง ตามชื่อของกษัตริย์แล้วประชาชนย่อมมีสิทธิทำการปฏิวัติได้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเจตนารมณ์ของสวรรค์ที่ได้ ประทานอาณัติแห่งสวรรค์ (Mandate of Heaven) ให้แก่ผู้นำคนใหม่เป็นกษัตริย์แทน คำสอนเช่นนี้จึงมีความ ศักดิ์สิทธิ์และถูกนำไปเป็นเครื่องมือทำการปฏิวัติทุกยุคทุกสมัยในประเทศจีน

ดำรงค์ ฐานดี (2544) เขียนหนังสือเรื่อง “สังคมและวัฒนธรรมจีน” กล่าวถึงลัทธิขงจื๊อที่ใช้หลักการ จัดระบบการเมืองและสังคมภายใต้ครอบครัวและแต่ละบุคคล โดยขงจื๊อสอนว่าจุดมุ่งหมายของการเป็น

สังคมก็คือ ความกลมกลืนและความเป็นระเบียบที่เกิดจากการปกครองของนักปราชญ์หรือ สุภาพบุรุษที่แท้จริงเพราะคนเหล่านี้ได้มีการพัฒนาคุณธรรมในตนเองแล้ว ลักษณะของสุภาพบุรุษนั้นคือการทำ ความเข้าใจแห่งโครงการสวรรค์ การปฏิบัติหน้าที่ ดูแลประชาชนให้อยู่อย่างสันติสุขและเจริญรุ่งเรืองโดยการปกครองที่มีคุณธรรมเดินตามวิถีทางที่ถูกกำหนดไว้แล้วโดยสวรรค์ แต่ทว่าหากสุภาพบุรุษผู้ใดปกครองประชาชนให้ได้รับความทุกข์ยาก ขาดคุณธรรม สวรรค์ก็จะกำหนดวิถีทางใหม่ให้แก่ประชาชนชาวจีน แนวคิดหลักเรื่องคุณธรรมของผู้นำโดยท่านขงจื้อนี้ถูกนำมาเป็นหลักการพึงปฏิบัติของกษัตริย์ที่ใช้ในการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขและเจริญสืบไป

บุญศักดิ์ แสงระวี (2551) เขียนหนังสือเรื่อง “ปรัชญาการปกครองของ맹จื้อ” กล่าวถึงคำสอนของท่าน맹จื้อว่า จุดที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนที่สุดของหลักธรรมแห่งจักรพรรดิและวิถีแห่งความเป็นใหญ่คือการปราบปรามด้วยกำลังและการโน้มน้าวด้วยศีลธรรม ผู้นำที่พิชิตด้วยกำลังโดยอาศัยแสงยานุภาพ ผู้คนจักมิยอมสยบด้วยใจ เมื่อมีโอกาสถกฉวยได้ก็จะก่อกบฏ อำนาจรัฐเช่นนี้จักสงบสุขไม่ได้ แต่การใช้การเมืองเมตตาธรรมแห่งศีลธรรม มิใช่แต่จะได้รับการยอมรับด้วยใจเท่านั้น แต่ยังเป็นการประกอบขึ้นเป็นการรวมตัวกันอย่างแข็งแกร่งและถือเป็นจุดศูนย์กลางที่จะค่อยๆขยายกว้างออกไป ส่งอิทธิพลแก่ผู้คนโดยรอบ

เพ็ชรี สุมิตร (2516) เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติอารยะธรรมจีน” กล่าวว่าความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละราชวงศ์นั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของสวรรค์และความพอใจของสวรรค์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ กษัตริย์คือ โอรสสวรรค์ เมื่อกษัตริย์ในราชวงศ์ใดไร้ความสามารถที่จะปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข เมื่อนั้นสวรรค์จะส่งโอรสองค์ใหม่มาล้มล้างราชวงศ์เก่าและสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นมาแทนที่ เป็นเช่นนี้สืบไป

พร้อมยังกล่าวถึงความเป็ นมา สาเหตุของการ โคนล้มราชวงศ์ต่างๆรวมถึงการเกิดราชวงศ์ใหม่ๆ ขึ้นมาในประเทศจีนที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่อง โองการสวรรค์ที่ต้องการมีผู้ปกครองที่มีความสามารถและคุณธรรมอย่างแท้จริงในการนำบ้านเมืองไปสู่ความสงบสุขและความเจริญ

ไพโรจน์ โพธิ์ไทร (2517) เขียนหนังสือเรื่อง “ภูมิหลังของจีน” กล่าวถึงสถาบันกษัตริย์ของประเทศจีน เริ่มต้นแนวคิดโอรสสวรรค์ในสมัยราชวงศ์โจวพร้อมกล่าวว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ควรมีลักษณะ 3 ประการคือ 1.พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจสูงสุดใครจะละเมิดไม่ได้ 2.พระมหากษัตริย์จะต้องปกครองให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขตามวิถีของสวรรค์หากละเมิดต่อหน้าที่ประชาชนมีสิทธิ์ที่จะก่อกบฏได้ 3.พระมหากษัตริย์ต้องเลือกคนดีไปปกครองบ้านเมือง

อีกส่วนหนึ่งกล่าวถึงสมมุติเทวราชหรือในประเทศจีนเรียกว่า “โอรสสวรรค์” ที่กษัตริย์แห่งราชวงศ์โจวได้ใช้เรียกสถาปนาตนเองขึ้นหลังจาก โคนล้มราชวงศ์โจวได้โดยกล่าวอ้างว่าผู้ปกครองแห่งราชวงศ์ขาดคุณธรรม โอรสสวรรค์คือ ผู้ที่เป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับสวรรค์ นโยบายต่างๆที่ทรงกระทำถือว่าเป็นนโยบายของสวรรค์ก็จะส่งคำเตือนลงมาให้เกิดอันตรายต่างๆบนแผ่นดินหากพระมหากษัตริย์ประพฤติมิชอบ

รัถยา สารธรรม (2535) เขียนหนังสือเรื่อง “คัมภีร์ม่อจื้อ” กล่าวถึงคำสอนของท่านม่อจื้อที่ว่าด้วยเรื่องคุณธรรมของผู้ปกครองแผ่นดินว่า การจะปกครองบ้านเมืองให้มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองได้นั้น ผู้ปกครองต้อง

ปกครองบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรมและความยุติธรรม มีหน้าที่ปกครองดูแลให้ประชาชนอยู่ดีกินดีและบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย โดยยึดฟ้าเป็นหลักเกณฑ์ในการปกครองบ้านเมือง ท่านม่อจื๊อกล่าวว่ามีมนุษย์เป็นสมบัติของฟ้า ฟ้าเห็นทุกคนเท่าเทียมกัน ฟ้าอันยิ่งใหญ่ไม่เห็นแก่ตัว มีความโอบอ้อมอารีไม่มีที่สิ้นสุด แสงสว่างของฟ้าเรืองรองสว่างจันทร์ ทุกคนจึงไม่ควรขัดต่อประสงค์ของฟ้า

คำสอนของท่านม่อจื๊อ ยังกล่าวอีกว่าการปกครองประเทศหนึ่งๆก็เหมือนกับการปกครองครอบครัวๆหนึ่ง การใช้ประชาชนในแผ่นดินก็ดูคล้ายกับการใช้คนๆหนึ่งในครอบครัว ดังนั้นทฤษฎีเอกภาพจึงเป็นรากฐานทางการเมือง เป็นสาระสำคัญในการปกครองแผ่นดิน

เอกสารเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวจีน

จางง์ ทงตี้ (2510) เขียนหนังสือเรื่อง “บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค 1-3” กล่าวถึงคำสอนของท่านขงจื๊อขณะที่ตอบคำถามแก่บรรดาลูกศิษย์เกี่ยวกับความกตัญญูทวดที่ต่อบิดามารดาไว้ว่า ในการรับใช้บิดามารดานั้น บุตรอาจจะทัดทานบิดามารดาอย่างสุภาพอ่อนโยนได้ เมื่อเห็นว่าบิดามารดาไม่คล้อยตามคำแนะนำก็ควรแสดงอาการที่เคารพนอบน้อมไว้อย่างเดิม แต่ไม่ควรลืมนึกความตั้งใจเดิมเสีย ถ้าหากว่าถูกด่าว่าหรือถูกเขียนก็จะไม่อุทธรณ์ฎีกาใดๆทั้งสิ้น

พร้อมยังกล่าวถึงคำพูดของท่านเม่งจื๊อที่กล่าวไว้เกี่ยวกับความกตัญญูทวดที่ต่อบิดามารดาว่า แก่นแท้ของมนุษยธรรมก็คือการบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา และพื้นฐานของความยุติธรรมก็คือการเชื่อฟังพี่ชายของตน ท่านเม่งจื๊อ กล่าวอีกว่าการรับใช้บิดามารดาเป็นการรับใช้ที่สำคัญที่สุด ความรับผิดชอบตัวเองสำคัญที่สุด การไม่เพิกเฉยในอันที่จะคุ้มครองตัวเองและความสามารถในการที่จะบำรุงเลี้ยงบิดามารดา เป็นสิ่งที่ท่านเม่งจื๊อพึงปฏิบัติมาตลอดชีวิต

นริศ วศินานนท์ (2552) “เขียนหนังสือเรื่องศาสตร์ศิลป์วัฒนธรรมจีน” กล่าวว่าชาวจีนเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่และเป็นชนชาติที่เน้นหนักและให้ความสำคัญด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการเคารพผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสและความกตัญญูต่อพ่อแม่ ซึ่งความกตัญญูจัดเป็นหนึ่งในคุณธรรมแปดประการที่ท่านขงจื๊อผู้ก่อตั้งลัทธิขงจื๊อได้กล่าวไว้ เช่น ความกตัญญูเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรมและคุณธรรม ความกตัญญูทวดที่เริ่มจากการปรนนิบัติต่อบิดามารดา ต่อมาคือการจงรักภักดีต่อกษัตริย์ตลอดจนนำมาปฏิบัติต่อสังคม เป็นต้น ความกตัญญูจะเริ่มต้นจากรอบครัวและขยายไปถึงผู้ปกครองนครและสังคม

พร้อมยังกล่าวถึงคำสอนของขงจื๊อว่าด้วยเรื่องวิธีการปฏิบัติต่อบิดามารดาให้เหมาะสมตามความหมายของคำว่ากตัญญู เช่น บุตรธิดาจำเป็นต้องรักษาสุขภาพของตนให้ดีเพื่อมิให้บิดามารดาเป็นทุกข์กังวล ในขณะที่ตัวกันก็ต้องเป็นทุกข์กังวลต่อโรคร้ายของบิดามารดาด้วย เป็นต้น

นิตยา ชวี (2546) เขียนหนังสือเรื่อง “อารยะธรรมจีน” กล่าวว่าความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของครอบครัวแต่สามารถขยายกว้างจนกลายเป็นคุณธรรมทางการเมืองได้ บุตรผู้มีความกตัญญูย่อมเป็นขุน

นางผู้ภักดี บุตรผู้กตัญญูต่อพ่อแม่ย่อมจะรักษาระเบียบสังคัม เป็นพลเมืองดีคนหนึ่งของสังคัม การที่คนจีนเน้นความสำคัญของความกตัญญูนี้ ทำให้คนจีนส่วนใหญ่ผูกใจแข็งระเบียบอันดีงามของครอบครัว เมื่ออยู่ในสังคัมพวกเขาก็สามารถรักษาคุณธรรมข้อนี้ให้ขยายกว้างไปถึงคุณธรรมของชนเผ่า ทำให้สังคัมสงบสุข ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง

อีกทั้งยังกล่าวไว้ว่าสตรีจีนนับตั้งแต่สมัยโบราณต่างนับถือผู้ชาย ขอมรับเพศชายเป็นเจ้าบ้าน ดังนั้นก่อนที่ผู้หญิงจะแต่งงานต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดา แต่หลังแต่งงานต้องเชื่อถือและโอนอ่อนผ่อนตามสามี หากสามีตายก็ต้องคล้อยตามบุตรชายตามหลักของศรัทธาสาม หรือ ซานฉง ชายหญิงชาวจีนแต่โบราณแบ่งหน้าที่กันชัดเจน อันกล่าวว่า ชายมีหน้าที่รับภาระนอกบ้าน หญิงมีหน้าที่ดูแลครอบครัว บ้านเรือน เหตุนี้จึงเป็นเหมือนการให้เกียรติเพศชาย และดูถูกเพศหญิง ในอีกแง่หนึ่ง บุตรชายก็มีหน้าที่ต้องเคารพและกตัญญูต่อบิดามารดา และมีความเกรงอกเกรงใจต่อภรรยาด้วย

พระ ญูจวิง (2552) เขียนหนังสือเรื่อง “50 ประเพณีที่ควรรู้ของชาวจีน” โดยกล่าวว่า ในความสัมพันธ์ของครอบครัวคนจีนตามหลักประเพณี ผู้ชายเป็นทั้งบุตร และเป็นพี่ชายคนโตที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หน้าที่สำคัญของบุตรคือการแต่งงานมีบุตรผู้สืบทอดตระกูลดูแลบิดามารดาตลอดจนญาติพี่น้องของตน หากเป็นบุตรคนโตภาระหน้าที่ต่อบิดา มารดา และญาติพี่น้องก็จะยิ่งมีสำคัญมากขึ้น

อคุลย์ รัตนมันแกม (2548) เขียนหนังสือเรื่อง “เพศในวัฒนธรรมของจีน 4000 ปี” กล่าวถึงการให้ความสำคัญในฐานะที่แตกต่างระหว่างเพศหญิงกับเพศชายว่า หญิงชายจะใกล้ชิดกันตามลำพังไม่ได้ ไม้ว่าจะเป็นที่ลับตาหรือไม่ลับตาคนก็ตาม ผู้หญิงในวังหรือในบ้านผู้ใดมีสกุลจะมีห้องหับส่วนตัวแยกกันอยู่ต่างหากออกไป แม้กระทั่งสำหรับกับข้าวก็ยังต้องกันด้วย นอกจากนี้ยังถูกจำกัดไม่ให้เข้าร่วมงานรื่นเริงบันเทิงต่างๆของผู้ชาย เช่น กินเหล้า ยิงธนู และล่าสัตว์ แต่สำหรับหญิงชาวบ้าน พวกเธอมีอิสระในการไปมาหาสู่กับผู้ชายได้ แต่แน่นอนว่า ในระบบครอบครัวที่ถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่ ผู้ชาย(ในที่นี้คือพ่อ)ย่อมเป็นหัวหน้าครอบครัวโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ส่วนลูกเมียและบ่าวไพร่ก็ต้องเชื่อฟังเขาแต่โดยดี พ่อจึงเปรียบเสมือนพระราชอาประจําบ้าน และเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีทั้งหมด ผู้หญิงจะถูกมองว่าต่ำกว่าพวกเขา

อีกทั้งยังกล่าวอีกว่าเด็กจีนในสมัยแผ่นดินซีโจว พวกเขาจะเล่นด้วยกันได้จนกระทั่งอายุครบ 10 ปี หลังจากนั้นเด็กผู้ชายต้องเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน ส่วนเด็กผู้หญิงจะถูกกักตัวให้อยู่แต่ในห้องของตนเท่านั้น

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวคิดหลักเรื่อง โอรสสวรรค์ของประเทศจีน คือ กษัตริย์ผู้รับโองการสวรรค์ให้มาปกครองบ้านเมืองให้ประชาชนมีความสุข โดยยึดหลักคุณธรรม และหากกษัตริย์ไร้คุณธรรมเมื่อใดประชาชนสามารถโค่นล้มราชวงศ์ได้ ถือเป็นอำนาจของสวรรค์ ได้แก่ เขียน ชีระวิทย์ (2517) คำรงค์ ฐานดี (2545) ไพโรจน์ โพธิ์ไทร (2517) และ เพ็ชรี สุมิตร (2516) ซึ่งนอกจาก คำรงค์ ฐานดี จะกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดข้างต้นแล้ว ยังกล่าวถึง ลัทธิขงจื้อที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่

ของกษัตริย์จีนที่เรียกว่าโอรสสวรรค์อีกด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังทราบถึงคุณธรรมที่ว่าด้วยการปกครองตามหลักเมตตาธรรม ความซื่อตรง และความยุติธรรมของผู้ปกครองจีนที่ควรยึดถือและนำมาปฏิบัติในการปกครองและบริหารบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขและมั่นคง ได้แก่ บุญศักดิ์ แสงระวี (2551) รัชยา สารธรรม (2535) โดยรัชยา สารธรรมกล่าวเพิ่มเติมว่า การปกครองครอบครัวให้มีเอกภาพเป็นรากฐานสำคัญทางการเมือง

ส่วนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบความสัมพันธ์ของครอบครัวจีนนั้น ผู้วิจัยพบว่า คนจีนให้ความสำคัญเรื่องความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดา โดยถือว่าความกตัญญูตเวทีนั้นเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรมและคุณธรรมที่บุตรธิดาพึงปฏิบัติ ได้แก่ จ่านงศ์ ทองดี (2510) และนริศ วศินานนท์ (2552) ซึ่งนอกจากนี้ นริศ วศินานนท์ยังกล่าวว่า ความกตัญญูเริ่มต้นจากครอบครัวและขยายไปถึงผู้ปกครองนครและสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับนิตยา ชวี (2546) นอกจากนี้ นิตยา ชวี ยังกล่าวเพิ่มเติมถึงระบบสังคมจีนที่ให้ความสำคัญและเชิดชูเพศชายในขณะที่เพศหญิงต้องตกอยู่ในสถานภาพที่ต่ำกว่าเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ พีระ บุญจริง (2552) และอคุลย์ รัตนมันเกษม (2548)

ผลการศึกษา

แนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์

ประเทศจีนในอดีตนับตั้งแต่ปี 221 ก่อนคริสตกาล มีระบบการปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นับตั้งแต่กษัตริย์ฉินฉื่อหวงได้รวบรวมประเทศจีนให้เป็นหนึ่งเดียวและตั้งตนให้เป็นจักรพรรดิองค์แรกของประเทศจีน โดยได้สร้างรากฐานอันเป็นมูลฐานราชการบริหาร 3 ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ องค์การบริหารราชการส่วนกลาง และ องค์การบริหารส่วนภูมิภาค โดยการปกครองของประเทศจีนในสมัยโบราณช่วงการก่อตัวของยุคจักรพรรดิฉินนี้ ปรัชญาขงจื้อถูกนำมาเป็นหัวใจหลักที่ช่วยให้ผู้ปกครองจีนได้ยึดถือ และนำไปปฏิบัติ รวมถึงการนำไปสร้างกฎเกณฑ์ให้แก่ประชาชนผู้อยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง เพื่อการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุกและเพื่อรักษาบ้านเมืองของตนเองให้เกิดความมั่นคง

ปรัชญาขงจื้อที่วางเอาไว้อย่างเหนียวแน่นตั้งแต่แรกเริ่มของยุคจักรพรรดิฉิน จึงทำให้เห็นว่าเป็นหลักปรัชญาที่มีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทกับการปกครองบริหารบ้านเมืองอย่างเข้มข้น โดยมีนักปราชญ์สำคัญ 3 ท่าน ได้แก่

1. ขงจื้อ

ขงจื้อขงจื้อกล่าวว่า ความเจริญหรือความเสื่อมของโลกและสังคม เกิดมาจากปัจเจกชนเป็นรากฐาน เพราะฉะนั้นรัฐจะต้องพัฒนาคนให้ดีเสียก่อน แล้วสังคม ประเทศตลอดถึงโลกก็จะดีขึ้น โดยอัตโนมัติ ขงจื้อเชื่อว่าการจะเป็นคนดีได้นั้นจะต้องได้รับการศึกษา เมื่อคนมีการศึกษาก็จะทำให้ฉลาด รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรเป็นไปเพื่อความเจริญและอะไรเป็นไปเพื่อความเสื่อม ขงจื้อเห็นว่าทุกคนมีธรรมาศัยใกล้เคียงกันแต่ที่มาต่างกัน เป็นคนดี คนชั่ว คนฉลาด หรือคนโง่ก็เพราะการศึกษายอบรม

ปรัชญาการเมืองของขงจื้อ ถูกนำเสนอขึ้นมาโดยมีเป้าหมายเพื่อนำสันติสุขและความเจริญมาให้ประชาชนเป็นที่ตั้ง สิ่งสำคัญที่จะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวนี้ก็คืออยู่ที่ตัวผู้ปกครอง หากผู้ปกครองเป็นคนดีมีความรู้ก็สามารถทำให้บ้านเมืองมีความสุขความเจริญได้ ดังนั้นขงจื้อจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำเป็นอย่างยิ่ง ขงจื้อเชื่อว่า การจะสร้างผู้นำที่ดีให้เกิดขึ้นนั้น ประการแรกจะต้องให้การศึกษายอบรมเสียก่อน ซึ่งวิชาที่มีความจำเป็นต่อการศึกษานั้นได้แก่ ศาสตร์ทั้ง 6 คือ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา นิติธรรม กวีนิพนธ์และดนตรี ศาสตร์ทั้ง 6 นี้จะเป็นสิ่งที่หล่อมเกลาคจิตใจมนุษย์ให้มีจริยธรรม และมีจิตใจที่อ่อนโยนควรค่ากับการเป็นอารยชน

ความคิดของขงจื้อในด้านตัวผู้ปกครองเสนอว่า หากได้ผู้ปกครองที่ดีเด่นทั้งความรู้และคุณธรรมมาปกครองประเทศแล้วก็จะสามารถนำพาความผาสุกและความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้ ซึ่งความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่สูงส่งของตัวผู้ปกครองเองจะช่วยดึงดูดจิตใจของประชาชนให้เอาเป็นแบบอย่างได้ คุณธรรมถือเป็นแก่นและจุดหมายปลายทางของปรัชญาขงจื้อ คุณธรรมจะช่วยส่งเสริมให้คนครอบครัว สังคมและประเทศ ตลอดจนถึงโลกประสบสันติสุขได้อย่างแท้จริง แต่โลกจะมีคุณธรรมได้ก็

เพราะประเทศมีคุณธรรม ประเทศมีคุณธรรมได้ก็เพราะสังคมมีคุณธรรม สังคมมีคุณธรรมได้ก็เพราะครอบครัวมีคุณธรรมและครอบครัวมีคุณธรรมได้ก็เพราะคนหรือสมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรม เพราะฉะนั้นบุคคลแต่ละบุคคลจึงเป็นรากเหง้าแห่งความเจริญทั้งปวง ด้วยเหตุนี้จึงจึงเน้นการพัฒนาคนเป็นลำดับแรก โดยการอบรมและการศึกษา การอบรมนั้นช่วยให้เป็นคนดีและการศึกษานั้นจะช่วยให้เป็นคนฉลาด หากสามารถสร้างคนดีและคนฉลาดให้เกิดขึ้นภายในสังคมได้แล้วก็จะสามารถตัดปัญหาความเดือดร้อนทั้งหลายให้หมดไป เมื่อแต่ละคนเป็นคนดีก็จะทำให้บ้านเมืองเกิดสันติสุขและความเจริญ

2. เมิ่งจื่อ

เมิ่งจื่อได้เสนอความคิดเกี่ยวกับปรัชญาทางการเมืองไว้ว่า ผู้ปกครองที่ดีเด่นด้วยคุณธรรม จะสามารถเป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้โดยไม่ต้องมีอาณาเขตที่กว้างใหญ่นัก และไม่จำเป็นต้องอาศัยกำลังทหารเข้าสนับสนุนด้วย การใช้เดชานุภาพทำให้ผู้อื่นยอมแพ้นั้น ไม่ใช่การยอมแพ้จากใจจริงแต่เป็นเพราะกำลังของเขาไม่พอต่อสู้ แต่หากผู้ปกครองคนใดใช้คุณานุภาพทำให้ผู้พ่ายแพ้ยอมสยบนั้น นั่นจึงจะเป็นการยอมแพ้ด้วยความยินดีจากใจจริง การปกครองแบบธรรมมานุภาพจะเกิดขึ้นได้เพราะผู้ปกครองคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่เหนือสิ่งใด ดังที่เมิ่งจื่อกล่าวไว้ว่า

“ประชาชนสำคัญที่สุด ประเทศชาติสำคัญรองลงมา ส่วนผู้ปกครองนั้นมีความสำคัญน้อยที่สุด”

หลักปรัชญาข้อนี้จะช่วยให้ผู้ปกครองไม่ลืมหูลืมตา ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองอยู่ในตำแหน่งที่สูง ย่อมง่ายต่อการลืมหูลืมตา สำคัญตัวว่าเป็นประเทศเสียเอง ความเห็นของตัวเองจะต้องเป็นความเห็นของคนทั้งชาติ เมื่อลืมหูลืมตัวก็ทำตัวให้ห่างเหินกับประชาชนจึงไม่อาจทราบทุกข์สุขที่แท้จริงของประชาชนได้ หากเป็นเช่นนั้นก็ไม่อาจครองอำนาจได้นาน ดังนั้นการที่จะรักษาอำนาจผู้ปกครองให้ดำรงอยู่ได้นั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือการทำให้ประชาชนนิยมนับถืออย่างจริงใจ โดยการทำให้ประชาชนเกิดความรักและความศรัทธาในตัวผู้ปกครองเสียก่อน และการที่จะสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนได้นั้น ผู้ปกครองจึงจะต้องทำสิ่งที่ประชาชนต้องการ งดเว้นสิ่งที่ประชาชนไม่ปรารถนา หากผู้ปกครองทำได้ดังกล่าวก็จะยอมเป็นที่รักของประชาชนได้

เมื่อกล่าวถึงผู้ปกครองที่ดีนั้น ผู้ปกครองควรตั้งตนให้อยู่ในคุณธรรม ไม่คิดถึงประโยชน์เป็นที่ตั้ง ไม่เบียดเบียนประชาชน ขึ้นต่อไปผู้ปกครองควรสนับสนุนให้ประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครองได้รับการอบรมศึกษาให้มีคุณธรรมสูงขึ้นไปตามลำดับ การศึกษาวิทยาการต่างๆถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต การศึกษาและการปกครองควรดำเนินไปด้วยกัน เพราะการปกครองที่ดีนั้นก่อให้เกิดแต่ความยำเกรงในจิตใจของประชาชนเพียงเท่านั้น ส่วนการศึกษาที่ดีจะทำให้เกิดความรักขึ้นภายในจิตใจของประชาชน การปกครองที่ดีรัฐได้รับผลประโยชน์จากประชาชน แต่การศึกษาที่ดีทำให้ได้รับน้ำใจจากประชาชน ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเป้าหมายของการปกครองที่ดี การศึกษามีความสำคัญประชาชนมีความเป็นอยู่ดีในทางเศรษฐกิจเท่านั้นยังไม่เพียงพอ จะต้องมีความรู้เพื่อได้ใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้เกิดผลที่ดีที่สุดอีกด้วย ส่วนการอบรมให้ประชาชนมีคุณธรรมนั้น คุณธรรมที่สำคัญและเป็น

พื้นฐานหลักได้แก่ การมีความเมตตาปรารถนาดีต่อกันและมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว ดังนั้นเมื่อประชาชนมีการศึกษาและคุณธรรมก็จะนำพาความผาสุกให้เกิดกับประเทศชาติได้

3. สวินจื่อ

สวินจื่อกล่าววามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชอบอยู่ร่วมกันเพื่ออาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ แต่การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันก็มีปัญหา เพราะต่างคนต่างมีกิเลส ต่างก็เอาแต่ใจตัวเองจึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีผู้ปกครองคอยดูแลให้สมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติตามจารีตประเพณี คุณธรรม กฎหมายรวมถึงระเบียบต่างๆของสังคม ถ้าหากปล่อยให้ต่างคนต่างถือตนเองเป็นใหญ่ ไม่มีผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงไม่ยำเกรงกัน ทำอะไรตามใจชอบหากเป็นเช่นนี้สังคมก็จะเดือดร้อนวุ่นวาย การถือว่าทุกคนเท่าเทียมกันหมดทุกอย่างเป็นการผิดหลักธรรมชาติ สวินจื่อถือว่าผู้ปกครองหรือกษัตริย์เป็นกฎเกณฑ์ที่สำคัญที่สุด เพราะผู้ปกครองจะเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์และคอยดูแลทุกอย่างให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์นั้น ดังนั้นสวินจื่อจึงสนับสนุนการปกครองโดยใช้ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ผู้ปกครองต้องเป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม ผู้ปกครองควรมีฐานะพิเศษเหนือกว่าคนทั้งหลาย เพราะผู้ปกครองเป็นตัวแทนของประชาชน ได้รับความยินยอมเห็นชอบจากประชาชน เพราะฉะนั้นเมื่อใครได้เป็นผู้ปกครองแล้ว ก็พึงตระหนักและทำตนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง จะต้องเปี่ยมล้นด้วยคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ซาญฉลาดในการปกครองบ้านเมืองจึงจะได้รับความเคารพนับถือและความสรรเสริญจากประชาชน สวินจื่อยังเน้นความประพฤติของผู้ปกครอง โดยยึดถือให้ผู้ปกครองประพฤติตนให้อยู่ในความดี และต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา หากเป็นไปได้ดังกล่าวประชาชนจะถือเป็นแบบอย่างโดยยินดี

ปรัชญาขงจื่อมีความเกี่ยวข้องกับฐานะของชนชั้นปกครอง และผูกพันอยู่กับการสร้างและพัฒนาความหมายของฐานะชนชั้นในสังคมที่เรียกว่า “ชื้อ (ผู้ทรงวุฒิธรรมสำหรับงานราชการ)” มาโดยตลอด ดังจะสังเกตเห็นได้จากคำว่า “จวินจื่อ (วิญญูชน)” ซึ่งตั้งไว้เป็นเป้าหมายแห่งความเป็นมนุษย์ในอุดมคติของปรัชญาขงจื่อ นั้น เป็นคำที่มีนัยสืบเนื่องกับภาพลักษณ์ความเป็นผู้ดีในอุดมคติ ในฐานะของการเป็น “ชื้อ” นั้นเอง เราอาจจะมองได้ในมุมมองหนึ่งว่า พื้นฐานแรกเริ่มของปรัชญาขงจื่อเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติ จริยวัตร และความรู้ที่เหมาะสมต่อการเข้ารับใช้ราชการและเกี่ยวข้องกับการตั้งปณิธานช่วยเหลือกิจการของบ้านเมืองหรือสังคมโดยรวมนั่นเอง

ทหรณะที่ปรัชญาขงจื่อยึดถือเป็นหลักในการเข้าไปข้องเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง ก็คือความเชื่อว่า สังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีตสมัยอันเป็นสังคมลิวี่ลี่ย ที่มีระบอบ มีกรอบ วิถีทางดำเนิน ซึ่งนำพาให้บ้านเมือง เปรียบพร้อมด้วยสันติสุข ไม่ว่าสังคมอุดมคติในประวัติศาสตร์นั้นจะมีอยู่จริงหรือปรัชญาขงจื่อจะมีส่วนในการสร้างประวัติศาสตร์ของสังคมนั้นขึ้นมาก็ตาม แต่ขงจื่อยืนยันว่ามีประจักษ์พยานของระบอบวิถีที่จะนำความสุขสงบมาสู่สังคมปรากฏให้เห็นอยู่ นั่นคือ สิ่งปรากฏอยู่ในนามของคำว่า จารีตธรรม หรือ หลี่ ซึ่งถ้าหากผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองปรารถนาสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็อาจ

ยึดเป็นแบบอย่างสำหรับให้ศึกษาพิจารณาได้อยู่แล้วโดยไม่จำเป็นจะต้องแสวงหา หรือสร้างสิ่งใหม่แต่อย่างใด ดังข้อความในคัมภีร์หลุนอี่ว ที่กล่าวว่า

“เป็นผู้สืบทอด มิได้สร้างสิ่งใหม่ เชื่อและรักอดีต เราแอบเปรียบตัวเองกับเต่าเผิง”

ด้วยเหตุนี้ปรัชญาของจื้อจึงเห็นว่า โนทัศน์เรื่อง “หลี่” หรือจารีตธรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นต่อการแก้ปัญหาบ้านเมือง ความหมายแต่เดิมของมโนทัศน์ “หลี่” ผูกติดเกี่ยวข้องกับรูปแบบของพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีเส้นสรวงบูชา แต่เมื่อมาถึงสมัยของขงจื้อ คำคำนี้ก็มีความขยายกว้างขึ้นจากเดิมอีกมาก เพราะกินความบอกละเอียดไปถึงจารีตธรรมเนียมปฏิบัติในสังคม ตลอดจนขนบประเพณี มารยาท ความประพฤติส่วนตัวที่เหมาะสมตามลักษณะแห่งสัมพันธภาพที่มีต่อกันด้วย

กระนั้นก็ตาม มโนทัศน์ “หลี่” ซึ่งเสมือนรูปหรือตัวแทนของกลไกขับเคลื่อนสังคมอุดมคติในสมัยโบราณนี้ เมื่อนำมาใช้เป็นหลักพิจารณาในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ก็มักเกิดปัญหาว่าจารีตธรรมอันเป็นนามบัญญัติ (หมิง) ไม่ตรงกันหรือไม่สอดคล้องต้องกันกับสภาพจริงที่เป็นอยู่ (สือ) ซึ่งทำให้เกิดความจำเป็นต้องอธิบายให้เข้าใจและศรัทธาได้ว่า รูปการธรรมเนียมของสมัยเก่าก่อนจะนำมาใช้เป็นแนวกำกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปแล้วได้อย่างไร ขงจื้อจึงกล่าวถึงหลักการเรื่อง “เจิ้งหมิง” หรือ “การทำนามให้เที่ยง” ขึ้นมาเป็นกลไกประจำประคองการใช้มโนทัศน์หลี่ จุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจและใช้ “หลี่” ในการกำกับความปกติสุขของสังคมจึงอยู่ที่หลักการ “เจิ้งหมิง” นี้เอง อย่างไรก็ตามหลักการแห่งการทำนามให้เที่ยงนี้ก็ยังมีปัญหาการตีความที่กว้างให้นักคิด นักศึกษารุ่นหลังพิจารณาอยู่อีกมาก เพราะคำว่า “ทำนามให้เที่ยง” นี้ อาจตีความหมายว่า หมายถึงการยึดเอานามเป็นที่ตั้ง แล้วปรับสถานการณ์ที่เป็นจริงให้สอดคล้องกับนามก็ได้ หรืออาจตีความว่าเป็นการปรับนามให้สอดคล้องตามสภาพการที่เปลี่ยนแปลงไปก็เป็นได้ นำสังเกตว่าการตีความที่ต่างกันตั้งแต่จุดเริ่มต้นนี้ ก็มีโอกาสทำให้ฐานความเข้าใจและการขยายแนวคิดทฤษฎีแตกต่างออกไปได้ถึงขนาดเป็นตรงกันข้ามได้เลยทีเดียว

นอกจากปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับเงื่อนไขของกาลสมัยแล้ว การยึดมโนทัศน์หลี่ ยังจะต้องเผชิญกับปัญหาทางญาณวิทยาอีกด้วยว่าจะมีวิธีรู้ได้อย่างไรว่า รูปหลักการต่างๆที่วางเอาไว้ในสังคมอุดมคติหนึ่ง จะมีคุณค่าและมีความเหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์ที่เป็นจริงในอีกสังคมหนึ่ง ในแง่นี้ ขงจื้อได้กล่าวถึงมโนทัศน์ “อี่” ซึ่งอาจจะแปลว่า “ครรลองธรรม” สำหรับเป็นเกณฑ์พิจารณาจารีตธรรมไว้อีกชั้นหนึ่ง นับสำคัญที่ผูกพันแฝงอยู่ในมโนทัศน์ “อี่” ก็คือหน้าที่และความควร เพราะฉะนั้น การใช้ “หลี่” ก็ยังจะต้องมีการประยุกต์ ปรับใช้โดยถือหลักวินิจฉัยว่า การใช้นั้นจะต้องเหมาะสมตามหน้าที่ ละสมตามสมควรด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จะต้องพิจารณาด้วยการดำเนินตามจารีตธรรม (หลี่) นั้น ดำเนินอยู่ในครรลองธรรม (อี่) หรือไม่

แน่นอนว่าเรายังสามารถตั้งคำถามต่อไปได้อีกคือ จะมีวิธีรู้ได้อย่างไรว่า ทำขนาดไหนถึงจะเหมาะสมและทำอย่างไรจึงจะควร มาถึงตรงจุดนี้ ดูเหมือนว่าขงจื้อต้องปล่อยให้วิจารณ์ญาณของปัจเจกบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง และแสดงแนวคิดเชิงมนุษยนิยมออกมา ด้วยการยกให้ “ความตรง (จื่อ)” เป็นเกณฑ์พิจารณาจริยธรรมต่อไปอีกชั้นหนึ่ง นั่นก็คือการดำเนินจารีตธรรมบนครรลองธรรมนั้นเป็นการดำเนินที่ตรงกับความ

สำนึกหรือความรู้สึกของคนหรือไม่ หรือเป็นเพียงการดำเนินที่ฝืนตนหรือเสแสร้งทำไปตามกฎเกณฑ์ที่สังคมวางไว้ในระดับหนึ่ง โดยนัยนี้ มโนทัศน์ “อี” จึงเกี่ยวพันอย่างสำคัญกับ “จื่อ” หรือความจริง ซึ่งในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงความเกี่ยวพันกันของตัวตน (Self) ของปัจเจกชนกับสังคมในแง่ของการมีหน้าที่รับผิดชอบต่อกันและกันอยู่

ความจริงหรือน้ำใจจริง เป็นเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคล ย่อมหมิ่นเหม่ให้เกิดความเข้าใจว่าเมื่อถึงที่สุดแล้วปรัชญาขงจื้อยอมรับเกณฑ์การวินิจฉัยตามอำเภอใจ (Arbitrary) ซึ่งจะทำให้เท่ากับการไม่มีเกณฑ์เป็นหลักนั่นเอง แท้ที่จริง ขงจื้อมีข้อเรียกร้องที่สำคัญสำหรับกำกับมาตรฐานของปัจเจกบุคคล ซึ่งถือว่าเป็นอุดมการณ์หลักของปรัชญาขงจื้อ นั่นคือ บุคคลผู้จะใช้พิจารณาอย่างจริงจังในการวินิจฉัยกรรมที่ถูกต้องของจารีตธรรมได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มี “เหริน (มนุษยธรรม)” อยู่ในตัว อาจกล่าวได้ว่ามโนทัศน์เรื่อง “เหริน” นี้ เป็นหัวใจสำคัญของการทำความเข้าใจอุดมทัศน์ของขงจื้อ และในขณะที่ดูเหมือนว่าขงจื้อจะเอ่ยใช้คำๆ นี้อย่างไม่มีการอธิบายหรือนิยามความหมายให้ชัดเจนเด็ดขาดลงไปแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาขงจื้อจึงเป็นแนวคิดที่มีความเห็นชัดว่า สาเหตุและปัจจัยทั้งหลายที่ทำให้สังคมหรือบ้านเมืองเกิดความปั่นป่วนวุ่นวายและไร้ระเบียบล้วนเกิดจากน้ำมือมนุษย์ทั้งสิ้นและเงื่อนไขของปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือเรื่องระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกันเอง จึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์สำหรับใช้พิจารณาและจัดการกับระบบสัมพันธ์ดังกล่าว เกณฑ์ดังกล่าวก็คือ “หลี่” อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติหรือจารีตพิธีกรรมที่จะต้องยอมรับหรือนัดหมายเป็นข้อกำหนดสำหรับให้ยึดถือร่วมกันอย่างเคร่งครัดเพื่อเล็งความขัดแย้งนานาที่เกิดจากฐานะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจของปรัชญาขงจื้อคือ “หลี่” กับ “เหริน” จึงเป็นหลักแห่ง “มนุษยสัมพันธ์ธรรม” ที่วางไว้อย่างมั่นคงเป็นเอกลักษณ์ของปรัชญาขงจื้อ นับแต่นั้นเป็นต้นมา อนึ่ง องค์ประกอบของมนุษย์ทั้งในระดับตัวตนและในระดับสังคมที่มีความซับซ้อนยิ่งใหญ่มาก ก็ยังทำให้ปรัชญาขงจื้อต้องผูกพันโยงใยไปพิจารณาถึงมโนทัศน์อย่างอื่นๆ แยกประเด็นออกไปอีกมากมาย จนสร้างความรุ่มรวยให้แก่เนื้อหาสาระที่พัฒนาขยายออกไปเรื่อยๆ ตามขนาดและวัฒนาการของสังคม

ในสมัยถัดจากขงจื้อมาอีกประมาณร้อยปีเศษ เมิ่งจื่อผู้อยู่ในยุคจั้นกั๋วก็ได้ศึกษาและเสนอความคิดที่ปรุ้งแตงขยายจากปรัชญาขงจื้อ มีรายละเอียดมากขึ้น โดยเฉพาะการจูงเอามโนทัศน์ “เหริน” ไปผูกติดกับปรัชญาการเมืองให้แน่นขึ้นด้วยการนำเสนอรูปลักษณะการปกครองแบบ “เหรินเจิ้ง” หรือการใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เป็นแนวทางปฏิบัติแก่บรรดาเจ้าผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมืองในสมัยนั้น แนวปรัชญาของเมิ่งจื่อหยิบเอาแง่มุมด้านมนุษยนิยมของขงจื้อมายึดถือและจับเน้นความสำคัญมาก จนได้ชื่อว่าเป็นผู้พัฒนาปรัชญาขงจื้อไปในทิศทางแบบอุดมคติ (Idealism) กล่าวคือ เห็นว่าสังคมมนุษย์จะเรียบร้อยได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาตัวตนของแต่ละปัจเจกบุคคล ไม่ว่าจะมิฐานะเป็นราษฎรหรือเป็นผู้ปกครองบริหารบ้านเมืองก็ต้องรับผิดชอบดูแลตัวตนให้อยู่ในครรลองธรรมที่ถูกต้อง ทั้งนี้เมิ่งจื่อเชื่อเชื่อว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามมีศักยภาพแห่งการพัฒนาตนไปจนถึงขั้นมีคุณสมบัติดังเช่นพระเจ้าเหยา พระเจ้าซุ่น ซึ่งเป็นกษัตริย์ในอุดมคติ

ได้อย่างเท่าเทียมกัน ศักยภาพดังกล่าวเนื่องมาจากมนุษย์มีธรรมชาติธาตุแท้ที่ติดอยู่ในตัวมาแต่กำเนิด ดังการอธิบายถึงมูลบทแห่งจริยธรรมทั้งสี่ในตัวมนุษย์ว่า

เมื่อปราศจากความสะทสะท้านเห็นอกเห็นใจ ย่อมไม่ใช่มนุษย์
 เมื่อปราศจากจิตระงับยับยั้ง ย่อมไม่ใช่มนุษย์
 เมื่อปราศจากจิตที่รู้จักชอบชั่วดี ย่อมไม่ใช่มนุษย์
 จิตที่รู้จักสะทสะท้านเป็นมูลบทของมนุษยธรรม (เหริน)
 จิตที่รู้จักละอายต่อความชั่วเป็นมูลบทของครองธรรม (อี)
 จิตที่รู้จักระงับยับยั้งเป็นมูลบทของจารีตธรรม (หลี่)
 จิตที่รู้จักผิดชอบชั่วดีเป็นมูลบทของปัญญาธรรม (จื่อ)

จุดเด่นของปรัชญาเมิ่งจื่อ คือการยกฐานะความสำคัญของปัจเจกมนุษย์ให้สูงขึ้นโดยไม่คำนึงถึงช่องแบ่งระหว่างชนชั้น ดังนั้น จึงเปิดมิติของปรัชญาของจื่อให้กว้างขึ้นกว่าเดิมด้วยการเพิ่มความใส่ใจในปัญหาเรื่องพัฒนาตัวตน

อย่างไรก็ตาม แนวการอธิบายที่เป็นไปในทิศทางอุดมคตินิยมและเน้นตัวปัจเจกบุคคลของเมิ่งจื่อ ดังที่สังเขปกกล่าวมานี้ ก็ไม่ได้รับความสนใจยกย่องในสังคมมากนัก ทั้งไม่สามารถทำให้เกิดอิทธิพลใหญ่หลวงแต่ประการใดในสมัยนั้น ต้องคอยจนอีกกว่าพันปี เมื่อถึงปลายราชวงศ์ซ่ง ศักดิ์ฐานะของเมิ่งจื่อที่แสดงบทบาทต่อสังคมการเมือง จึงค่อยมีความสำคัญขึ้นมา

ปราชญ์ใหญ่ของขงจื่อยุคก่อนตัวที่สำคัญอีกคนหนึ่งคือ สวินจื่อ ผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยถัดจาก เมิ่งจื่อ จึงมีโอกาสวิพากษ์เมิ่งจื่อไว้อย่างรุนแรงว่าเป็นผู้ทำบาปกรรมความผิดที่อธิบายขยายเนื้อหาปรัชญาของขงจื่อไปในแนวทางอย่างนั้น เพราะขณะที่เมิ่งจื่อเพิ่งความสนใจไปที่มโนทัศน์ “เหริน” กับ “อี” ซึ่งทำให้ต้องไปสนใจเรื่องคุณสมบัติและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก สวินจื่อกับมองว่า มโนทัศน์ “หลี่” หรือจารีตธรรม น่าจะเป็นหัวใจสำคัญของการกำกับปรับเปลี่ยนสังคมบ้านเมืองให้ดีขึ้นได้และควรได้รับการเอาใจใส่มากกว่า เขามองว่าธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์โดยทั่วไปก็ไม่ได้แตกต่างจากสัตว์โลกเดรัจฉานอื่นๆ ที่มีสัญชาตญาณดิบและความเห็นแก่ตัว แต่สิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ก็คือวัฒนธรรม และกลไกสำคัญที่จะช่วยทำให้มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ก็คือการศึกษาเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชากรราษฎรเพื่อกล่อมเกลาสังคมให้เกิดวัฒนธรรมและเข้าใจคุณค่าความสำคัญของจารีตธรรม ด้วยเหตุนี้ สวินจื่อจึงอภิปรายขยายความเรื่องมูลเหตุปัจจัยและความสำคัญของจารีตธรรม และปรัชญาการศึกษาไว้โดยพิสดาร ทิศนะของเขาโน้มไปในทางสัจนิยม(realism) และประโยชน์นิยม (Utilitarianism) คือมองสรรพสิ่งตามธรรมชาติและตามที่เห็นจริง ครุ่นคำนึงถึงรูปธรรมแห่งผลประโยชน์เป็นเป้าหมาย มากกว่าการฝึกฝืนเรื่องนิยามนามธรรมในเชิงอุดมคติ

ข้อควรสังเกตเกี่ยวกับสวินจื่อที่สำคัญมากประการหนึ่งก็คือ เขาได้ชื่อว่าเป็นนักสังเคราะห์ปรัชญาของจื่อที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่ง แนวคิดของเขาซึ่งค่อนข้างเป็นระบบบริบูรณ์นั้น มีเนื้อความประสมประสานจากความรู้ความเห็นและภูมิปัญญาที่มีอยู่ก่อนหน้าอย่างหลากหลาย นอกเหนือจากความแตกฉานในข้อมูล

เนื้อหาของปรัชญาขงจื้อแล้ว ทศนะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติก็แสดงถึงความเข้าใจปรัชญาของแนวคิดแบบปรัชญาเต๋าเป็นอย่างดี มุมมองที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของสวินจื่อ ก็คือ การสนับสนุนความคิดว่าฟ้าหรือเทียน เป็นเพียงปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ไม่ได้มีอำนาจเหนือหรือเกี่ยวข้องกับชะตาของมนุษย์แต่อย่างใด นับเป็นทศนะที่แยกมนุษย์ออกจากอำนาจของฟ้า (เทียน – เหรินเซียงเฟิน) อันเป็นมุมมองที่แตกต่างโดยสิ้นเชิงจากแนวคิดของปรัชญาขงจื้อสายหลักซึ่งโน้มเอียงตามการชี้นำของเมิ่งจื่อว่า มนุษย์จะต้องบรรสานเข้ากับฟ้า (เทียน – เหรินเหออี) นอกเหนือจากแนวคิดที่มีลักษณะสังเคราะห์กับความรู้ทางปรัชญาเต๋าแล้วสวินจื่อยังให้ความสำคัญต่อการใช้ระบบเหตุผลหรือตรรกวิทยา ซึ่งสะท้อนถึงการวิสาสะกับแนวความรู้ของนักคิดแนวนามนิยัม และแนวโน้มการคิดถึงเรื่องการลงโทษทัณฑ์ตามกฎหมายมากกว่าการพยายามสร้างแบบอย่างทางจริยธรรมให้ทำตาม ก็เป็นทศนะที่ละม้ายกับสำนักคิดฝายนิตินิยัม เป็นต้น ดูเหมือนว่า สวินจื่อคือผู้บุกเบิกที่สำคัญในเรื่องการวางที่ทำการปรับปรุงปรัชญาขงจื้อด้วยการสังเคราะห์เข้ากับข้อมูลความรู้ของต่างสำนักแนวคิด และที่ท่าเช่นนี้ก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในประวัติศาสตร์ การปรับปรุงแนวคิดของปรัชญาขงจื้อตลอดมาจนกลายเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งปรัชญาจีนที่เห็นได้อย่างเด่นชัด

เมื่อเข้าสู่สมัยราชวงศ์ฮั่น โดยเฉพาะหลังจากสมัยของพระเจ้าฮั่นอู่ตี้ (ครองราชย์ กคศ. 140 – 87) ปรัชญาขงจื้อได้รับการเชิดชูเสมือนเป็นสถาบันหลักทางปัญญาของมหาอาณาจักรฮั่น มีการประกาศนโยบายแผ่นดินให้ยกย่องปรัชญาขงจื้อเพียงสำนักคิดเดียวและปฏิเสธแนวคิดอื่นทั้งปวง ในสมัยราชวงศ์ฮั่นนี้เองจึงเกิดนักปราชญ์สำคัญท่านหนึ่ง คือ ต่งจั้งชู ถือเป็น ผู้ที่มีบทบาทสูงมากในการทำให้เนื้อหาของปรัชญาขงจื้อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการปกครองบริหารบ้านเมือง ตลอดจนสร้างระบบอุดมทัศน์ ของรัฐที่แผ่อิทธิพลอย่างกว้างไกลและยืนยาวสถาพร

อย่างไรก็ตาม คำว่าปรัชญาขงจื้อที่ราชวงศ์ฮั่นยกย่องเชิดชูนั้น ก็มีสาระแตกต่างจากปรัชญาขงจื้อในสมัยก่อนราชวงศ์ฉินอยู่ไม่น้อย ทั้งนี้เพราะต่งจั้งชู เป็นนักสังเคราะห์ปรัชญาที่สำคัญคนหนึ่งซึ่งได้ใช้ภูมิปัญญาความรู้ของจีนหลายศาสตร์ หลายแขนงเข้าไปเจือปนประสมประสานกับแนวคิดกับปรัชญาขงจื้อเพื่อให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติได้ เมื่อมองเปรียบเทียบกันแล้วทั้งขงจื่อ เมิ่งจื่อ และ สวินจื่อ ในสมัยราชวงศ์ฉินต่างก็จัดว่าเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จในฐานะนักการเมืองและต่างก็ไม่สามารถโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจนำปรัชญาขงจื้อไปปฏิบัติหรือทำเป็นนโยบายการปกครองได้สำเร็จดังจะเห็นได้ว่าการเมืองการปกครองในสมัยราชวงศ์ฉินเกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจราชวงศ์อยู่เสมอโดยมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการมีภัยพิบัติที่ไร้คุณธรรมและความสามารถในการปกครองแผ่นดินในขณะนั้นจึงมีคนที่ยึดมั่นกว่าพยายามที่จะแก้ไขสถานการณ์อันเสื่อมโทรมและสามารถเข้ายึดครองอาณาจักรและเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองใหม่ในที่สุด

ในขณะที่ ต่งจั้งชู นักปราชญ์แห่งยุคราชวงศ์ฮั่นสามารถสร้างระบบเหตุผลที่ใช้อรรถาธิบายสนับสนุนความชอบธรรมของระบอบจักรพรรดิได้เป็นอย่างดีด้วยวิธีการอ้างอิงเทียบเคียงกับภูมิปัญญาเก่าแก่ที่ใช้อธิบายระบบจักรวาลอันเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายอยู่ในสมัยนั้น กล่าวคือ โดยอาศัยการสร้างมูลบทที่เชื่อว่าฟ้าหรือ “เทียน” (ธรรมชาติ) ย่อมมีเจตจำนงแม้จะไม่มีตัวตนแต่ก็มีบทบาท องค์จักรพรรดิ

ผู้ปกครองแผ่นดิน คือ ผู้ใช้อำนาจแทนฟ้าตามเจตจำนงของฟ้า และฐานะขององค์จักรพรรดิยอมเป็นแก่นแกนของสังคมและการเมืองซึ่งหมุนเวียนเปลี่ยนผันไปดังเช่นที่จักรวาลเป็นแก่นแกนของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง บ้านเมืองจึงต้องมีจักรพรรดิ และพสกนิกรจึงต้องอยู่ใต้อาณัติของจักรพรรดิ การเชื่อมโยงอำนาจของจักรพรรดิเข้ากับอำนาจธรรมชาติซึ่งเป็นมโนทัศน์ทางศาสนาเช่นนี้ ทำให้กลายเป็นวาทกรรมที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันจักรพรรดิอย่างได้ผล

“โอรสสวรรค์ (Son of Heaven) กษัตริย์เป็นเทพบุตรที่รับโองการจากสวรรค์มาปกครองพื้นพิภพ โองการสวรรค์ถือว่าเป็นกฎหมายที่ต้อง และจะดำรงอยู่ได้นานตราบที่กษัตริย์จีนยังคงปกครองประชาราษฎร์ของพระองค์อยู่โดยยึดหลักคุณธรรมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมชาวจินหากษัตริย์องค์ใดประพฤติผิดจากโองการสวรรค์หรือปกครองบ้านเมืองให้ระส่ำระสายแล้วสวรรค์จะลงโทษให้อำนาจของกษัตริย์พระองค์นั้นสิ้นสุดลง”

ปรัชญาขงจื้อในสมัยราชวงศ์ฮั่นที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นโดยต่งจิงซู ผู้เป็นนักปรัชญาและเป็นหนึ่งในนักการเมือง จึงทำให้เห็นว่าหลักความคิดของเขาแฝงไปด้วยการคาดหวังผลทางการเมืองและพร้อมที่จะตีความปรัชญาขงจื้อให้ผิดแผกไปจากเดิมเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติเสมอ ปรัชญาสมัยขงจื้อในสมัยราชวงศ์ฮั่นนี้จึงมีกลิ่นอายที่ผูกพัน ปรัชญาสังคมการเมืองเข้ากับแนวความเชื่อเรื่องกลไกจักรวาลวิทยา ภูมิปัญญาโบราณเรื่องอิน – หยั่ง และธาตุทั้งห้า (อู่สิง) ได้รับการวางไว้เป็นโครงหลักให้จริยธรรมและอุดมการณ์ขงจื้อไว้เกราะเกี่ยว เหตุผลในการยึดมั่นในคุณธรรมเพื่อสังคมต่างๆ ก็ได้รับการอธิบายโดยยกระดับขึ้นไปเทียบเคียงกับธรรมชาติของจักรวาลแทน

วาทกรรมสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งสร้างขึ้นโดยปรัชญาขงจื้อสมัยฮั่นที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้คือ แนวคิดที่เห็นว่าคุณลักษณะฝ่ายหยั่งมีค่ากว่าคุณลักษณะฝ่ายอิน ซึ่งทำให้ในกรณีของระบบสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สามารถอธิบายต่อไปได้ว่าเจ้าซึ่งศักดิ์เป็นหยั่งมีค่ามากกว่าบุตรซึ่งศักดิ์เป็นอินและสามีซึ่งศักดิ์เป็นหยั่งมีค่ามากกว่าภรรยาซึ่งศักดิ์เป็นอิน นี่ก็คือหลักคิดเรื่อง “ซานกั๋ง” หรือ “หัวใจแห่งสายสัมพันธ์ทั้งสาม” ซึ่งกลายเป็นหลักสำคัญในการประยุกต์ใช้ปรัชญาขงจื้อของสมัยสังคมต่อมา

การสร้างแนวคิดเช่นนี้เห็นได้ชัดว่าเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้ฐานะของเจ้าผู้ปกครองมีอำนาจความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นซึ่งเอื้อต่อความปรารถนาและเจตนารมทางการเมืองของสมัยนั้นเป็นอย่างดี แต่ในที่สุดก็เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนฐานคิดเดิมในปรัชญาของขงจื้อที่สนใจเรื่องสายสัมพันธ์ในแง่ของหน้าที่ที่มีต่อกันและกันเพื่อให้เกิดดุลยภาพในสังคมมากกว่า ซึ่งแท้จริงแล้วการสร้างหลักปรัชญาของต่งจิงซูนั้น หาใช่การหยิบจับเอาปรัชญาขงจื้อในอดีตมาวางบนแท่นเชิดชู หากแต่เป็นการสร้างแนวปรัชญาขึ้นมาใหม่ด้วยการผสมผสานปรับปรุงภูมิปัญญาเดิมเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือของการปกครองกำกับบ้านเมืองนั่นเอง

ท่านขงจื้อสนับสนุนให้คนเกิดทุนธรรมยิ่งกว่าชีวิต คุณธรรมเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่าเหนือสิ่งใด พร้อมทั้งกล่าวถึงคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความ สุข ความเจริญไว้เป็นเอกนัย คุณธรรมสำคัญหนึ่งที่ท่านขงจื้อได้กล่าวไว้ และมีความเกี่ยวข้องกับคุณธรรมของคนในครอบครัวได้แก่

“คุณสมบัติแก่นสาร 4 อย่างของวีรชน คือ เขาเป็นคนถ่อมตน เคารพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ มีความกรุณาต่อคนทั่วไป และเป็นคนยุติธรรมเสมอ” (พิน ดอกบัว, 2532)

ปรัชญาทางสังคมของท่านขงจื้อกล่าวไว้ว่า สังคมมิใช่อื่นไกล สังคมก็คือการรวมตัวของปัจเจกชนนั่นเอง คนเรามีโซ่อยู่โดดเดี่ยวแต่จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้อื่นด้วย เมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน สังคมจึงเกิดขึ้นและเมื่อมีการเกี่ยวข้องกันก็จำเป็นต้องมีหลักปฏิบัติต่อกัน ท่านขงจื้อจึงได้จัดความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้ 5 ประเภท พร้อมทั้งหน้าที่และหลักปฏิบัติต่อกันดังนี้

1. ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยผู้ปกครองแสดงความนับถือให้เกียรติ ส่วนผู้อยู่ใต้ปกครองก็ต้องจงรักภักดี
2. บิดามารดากับบุตรธิดา โดยบิดามารดาให้ความเมตตาการุณา ส่วนบุตรธิดาก็มีความกตัญญูกตเวที
3. สามีกับภรรยา โดยสามีมีคุณธรรม ส่วนภรรยาก็ต้องเชื่อฟัง
4. พี่กับน้อง โดยพี่วางตัวให้สมกับพี่ ส่วนน้องก็เคารพเชื่อฟัง
5. เพื่อนกับเพื่อนต่างก็ทำตัวให้น่าเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกันได้

ท่านขงจื้อกล่าวว่าความยุ่งยากและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทางสังคม เหตุเกิดจากต่างคนต่างไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา เป็นต้น ดังนั้นการทำหน้าที่ของตนนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อใดก็ตามที่ผู้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติได้ตามหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประการนี้ สังคมนั้นก็จะเป็สังคมแห่งสันติสุข ซึ่งจะส่งผลให้ชาติบ้านเมืองนั้นๆมีแต่ความสงบร่มเย็นได้ด้วยเช่นกัน (พิน ดอกบัว, 2532)

ประชาชนทุกคนเป็นหน่วยย่อยของชาติ นับตั้งแต่ยากจนถึงผู้นำแม้จะมีความแตกต่างทางฐานะชาติกำเนิดอย่างไร แต่ทุกคนต่างต้องมีบทบาทหน้าที่ที่เป็นส่วนร่วมช่วยกันผลักดันการขับเคลื่อนของชาติไปสู่ข้างหน้าอย่างมีต้องสงสัย ดังนั้นหากทุกหน่วยย่อยของชาติต่างทำบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างแข็งขัน ประเทศชาติก็จะต้องเข้มแข็งอุดมอย่างแน่นอน แต่บทบาทของหน่วยย่อยของชาติที่พึงกล่าวเป็นพิเศษนั้นขงจื้อกล่าวไว้ 4 ส่วน อันได้แก่ กษัตริย์ ผู้ปกครองพึงมีเมตตาธรรม ขุนนางพึงมีความจงรักภักดี บิดาพึงมีความเอื้ออาทร บุตรพึงมีความกตัญญูกตเวที ซึ่งทุกคนไม่ว่าจะมีฐานะชาติกำเนิดใดต่างก็ต้องมี 4 บทบาทนี้อยู่ในตน (อมร ทองสุก, 2549)

แม้กษัตริย์หรือผู้ปกครองผู้อยู่ใต้อาณัติแห่งสวรรค์ เมื่ออยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงแล้ว โอรสสวรรค์ก็คือมนุษย์ที่มีครอบครัวอยู่ในบริบทซึ่งสัมพันธ์กับบิดามารดาในฐานะบุตร ในฐานะที่เป็นบุตรมนุษย์ย่อมมีบทบาทหน้าที่ต้องเชื่อฟังต่อบิดามารดาและบุพการี ในแง่นี้บุตรซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นพระจักรพรรดิของประชาชนชาวจีน ย่อมอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่น อันได้แก่ บิดามารดา จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีผู้ปกครองในยุคสมัยใดที่จะมีอำนาจอยู่เหนือคุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที ซึ่งถือเป็นรากฐานของสังคมจีนได้

จักรพรรดิคังซี เกิด ค.ศ. 1654 ขึ้นครองราชย์สมบัติเมื่อ ค.ศ. 1661 ปกครองบ้านเมืองเป็นระยะเวลาถึง 61 ปี 10 เดือน 2 วัน ถือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิที่ครองราชย์ยาวนานที่สุดของประเทศจีน โดยในรัชสมัย

อันยาวนานของพระเจ้าจักรพรรดิถังซี้ ทรงสร้างผลงานยิ่งใหญ่ไว้มากมายมหาศาล ขยายราชอาณาจักรจีนเพิ่มขึ้นอย่างกว้างใหญ่ไพศาลส่งผลให้สองราชวงศ์ต่อมาได้มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการทหารเป็นอย่างยิ่ง ชีวิตสมัยการเริ่มต้นขึ้นครองราชย์สมบัติในวัยเยาว์ ย่อมต้องตกอยู่ในการควบคุมอำนาจของสมเด็จพระเจ้าเซี่ยจวงไทเฮา (พระราชมารดาของจักรพรรดิซุ่นจื่อ) โขกคี่ที่สมเด็จพระเจ้าทรงใช้อำนาจในทางที่ถูกต้อง นับเป็นไทเฮาเสด็จแม่ และไท่อ่องไทเฮาสมเด็จพระเจ้า ซึ่งมีพระปรีชาญาณค่อนข้างสูงซึ่งหาได้ไม่มากนักในราชวงศ์จีนโบราณ (เล่า ชวน หัว, 2551)

นอกจากจักรพรรดิถังซี้แล้วยังมีจักรพรรดิองค์อื่นๆอีกมากมายที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของพระราชมารดาหรือไทเฮา เช่น จักรพรรดิถังจื่อราชบุตรของพระนางซูสีไทเฮาผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติราชการ และการกำกับดูแลบ้านเมืองทั้งหมด เป็นต้น ในเชิงวัฒนธรรมของคนจีนนั้น แม้ผู้ปกครองจะมีอำนาจบารมีอันศักดิ์สิทธิ์เพียงใดในการขึ้นปกครองบ้านเมืองให้เป็นสุขแล้ว แต่ก็ยังคงต้องยึดถือหลักคุณธรรมพื้นฐานและปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในบริบทของครอบครัวให้ถูกต้องและครบถ้วนดังนั้นการที่ผู้ปกครองเชื่อฟังและยอมรับการควบคุมรวมถึงหมั่นตอบสนองความต้องการของพระราชมารดาจึงถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ทรงธรรมอย่างสมบูรณ์

การที่แต่ละบุคคลทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ ก็เพราะมีจิตใจตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม คือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียดทุกข์กันคน คนอื่นสัตว์อื่นก็ฉันนั้น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ภาษาจีนเรียกว่า “ลู่” นำมาขยายความได้ว่า “ลู่” ได้แก่สิ่งใดที่ตนเองไม่ปรารถนาถึงอย่าทำสิ่งนั้นกับผู้อื่นนั่นเอง

ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมจะมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะใดฐานะหนึ่งหรือหลายฐานะ ใครอยู่ในฐานะไหนก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ กล่าวคือ บิดามารดามีหน้าที่ต้องทำต่อบุตรธิดาคือ ห้ามมิให้ทำความชั่วและตั้งให้อยู่ในความดี ให้การศึกษาศิลปะวิทยา หาผู้ครองที่สมควรให้ รวมถึงการมอบมรดกให้เมื่อถึงเวลา ในขณะที่บุตรธิดามีหน้าที่ต้องทำต่อบิดามารดา คือ เลี้ยงดูท่านตอบ ช่วยทำกิจธุระของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ประพฤติตัวให้สมควรรับมรดก และเมื่อบิดามารดาสิ้นชีพไปแล้วก็หมั่นทำบุญอุทิศไปให้ท่าน ความกตัญญูจึงเป็นหนึ่งในคุณธรรมที่ท่านจงใจเน้นหนักอยู่เสมอ หมายถึงการเคารพผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส และการปรนนิบัติต่อบิดามารดา ความกตัญญูถือเป็นเรื่องใหญ่ของครอบครัว ถือเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรมและคุณธรรมที่สำคัญ ความกตัญญูกตเวทิตานั้นเริ่มต้นจากการปรนนิบัติต่อบิดามารดา ต่อมาคือการจงรักภักดีต่อกษัตริย์ผู้ปกครอง ตลอดจนนำมาปฏิบัติต่อสังคม

พระเจ้าซุ่น ในสมัย 2293 -2194 ก่อนคริสตกาล ผู้ปกครองผู้ทรงธรรม เป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์ อี้ในสมัยโบราณ ถือเป็นผู้ปกครองที่มีพระราชบารมีและมีความกตัญญูเป็นเลิศ จึงถูกจัดให้อยู่ในอันดับที่ 1 ของ 25 ผู้ยอดกตัญญูของประเทศจีน

มีคำกล่าวว่าการที่บุตรกตัญญูต่อบุพการีผู้มีเมตตาอย่างไม่ไม่นับว่ายาก แต่หากบุตรยังสามารถกตัญญูต่อบุพการีผู้โหดร้ายด้วยความนอบน้อมได้ จึงจะนับว่าเป็นผู้กตัญญูโดยแท้ ดังในสมัยที่พระเจ้าซุ่นยังเป็นเพียงสามัญชน บิดาและมารดาเลี้ยงพร้อมด้วยน้องชายต่างมารดา เคยคิดจะฆ่าน้ำท่านถึง 3 ครั้ง แต่พระ

เจ้าชุนก็ยังคงมีความกตัญญูเช่นเดิมไม่บกพร่อง คุณธรรมของท่านนี่เองจึงเป็นที่ยอมรับของปวงประชาและได้รับพระราชทานวโรกาสให้ขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อจากพระเจ้าเหยาในกาลต่อมา (อมร ทองสุก, 2549)

จะเห็นว่าชาวจีนเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่และเป็นชนชาติที่เน้นหนักและให้ความสำคัญด้านคุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดา ความกตัญญูจึงจัดเป็นหนึ่งในคุณธรรม 8 ประการด้วย เหตุนี้เองความกตัญญูจึงสามารถนำมาเป็นเกณฑ์มาตรฐานชี้วัดทางสังคมได้เป็นอย่างดี บุคคลใดก็ตามหากไม่มีความกตัญญูต่อบิดามารดาบุคคลนั้นก็จะได้ไม่ได้รับการเคารพจากสังคมเช่นกัน (นริศ วศินานนท์ , 2551)

คำสอนที่มักปรากฏอยู่ในวรรณกรรมจีนกล่าวไว้ว่า ประชาชนมิได้ถือว่าพระเจ้าจักรพรรดิมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด พระเจ้าจักรพรรดิจะต้องปฏิบัติตามหลักคุณธรรม หากขาดความกตัญญูทเวทีก็ถือว่าเป็นผู้ขาดคุณธรรม จึงสมควรแก่การถูกลงโทษ

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องโอรสสวรรค์นั้นเกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ซัน โดยนักปรัชญาผู้มีนามว่า ต่งจิ้งซู โดยนักปรัชญาท่านนี้ได้นำหลักปรัชญาขงจื้อที่ฝังลึกอยู่ในจิตวิญญาณของชาวจีนมานานกว่า 20 ทศวรรษ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการปกครอง บริหารบ้านเมือง ท่านต่งจิ้งซูได้ใช้ภูมิปัญญาความรู้ของจีนหลายแขนงเข้าไปประสมประสานกับแนวคิดปรัชญาขงจื้อเพื่อสร้างแนวปรัชญาจีนใหม่แล้วจึงนำมาใช้เป็นเครื่องมือของการปกครองกำกับบ้านเมือง โดยการสร้างระบบเหตุผลที่ใช้อรรถาธิบายสนับสนุนความชอบธรรมของระบบจักรพรรดิได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีการอาศัยมูลบทที่เชื่อว่า ไฟหรือเทียนย่อมมีเจตจำนง แม้จะไม่มีตัวตนแต่ก็มีบทบาท องค์จักรพรรดิผู้ปกครองแผ่นดินคือผู้ใช้อำนาจแทนฟ้าตามเจตจำนงของฟ้า และฐานะขององค์จักรพรรดิย่อมเป็นแก่นแกนของสังคมและการเมืองซึ่งหมุนเวียนเปลี่ยนผันไปดังเช่นที่จักรวาลเป็นแก่นแกนของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง บ้านเมืองจึงต้องมีจักรพรรดิและประชาชนจึงต้องอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของจักรพรรดิ การเชื่อมโยงอำนาจของจักรพรรดิเข้ากับอำนาจของธรรมชาติซึ่งเป็นมโนทัศน์ทางศาสนาเช่นนี้จึงทำให้แนวคิดโอรสสวรรค์ได้กลายเป็นวาทกรรมที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี ถือเป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ฐานะของเจ้าผู้ปกครองมีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ซึ่งเป็นการเอื้อต่อความปรารถนาและเจตนารมณ์ทางการเมืองของคนในสมัยนั้นด้วย

อีกประเด็นหนึ่งคือการศึกษาความแตกต่างระหว่างบทบาทความเป็นโอรสสวรรค์และบทบาทความเป็นบุตรในบริบทของครอบครัว ผู้วิจัยพบว่า แนวคิดโอรสสวรรค์นั้นเป็นเพียงแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อส่งเสริมฐานะให้แก่ผู้ปกครองเท่านั้น ดังนั้นโอรสสวรรค์ก็คือผู้ปกครองที่เป็นมนุษย์ผู้ที่เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ถือเป็นบุคคลในสังคมบุคคลหนึ่งที่มีครอบครัวอยู่ในบริบทซึ่งมีความสัมพันธ์กับบิดามารดา โอรสสวรรค์คือบุตรของมนุษย์มิใช่บุตรของสวรรค์หรือเทพเจ้าองค์ใด ดังนั้นเมื่อโอรสสวรรค์คือบุตร คุณธรรมที่บุตรพึงมีและจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างเคร่งครัดนั้นคือความกตัญญูต่อกตเวที แม้จะมีตำแหน่งเป็นผู้ปกครองที่ถูกเลือกจากสวรรค์ซึ่งมีหน้าที่ปกครองได้เหล่าให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขตามหลักเมตตาธรรม คุณธรรมและจริยธรรมแล้ว แต่ในขณะที่เดียวกัน โอรสสวรรค์จึงมีหน้าที่เฉกเช่นเดียวกับบุตรอันได้แก่การตั้งตนให้มีความกตัญญูต่อกตเวทีต่อบิดามารดาและบุพการี หากเป็นโอรสสวรรค์แล้วขาดความกตัญญูต่อกตเวทีก็ถือว่าเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ถือเป็นผู้ที่ขาดคุณธรรมดังนั้นโอรสสวรรค์ก็สมควรได้รับการลงโทษและถูกตัดสินให้อำนาจความศักดิ์สิทธิ์นั้นสิ้นสุดลง ทั้งนี้เพราะความกตัญญูต่อกตเวทีถือเป็นพื้นฐานแห่งจริยธรรมและคุณธรรมที่สำคัญซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาบุคคลและขับเคลื่อนขยายกว้างไปในระดับสังคมและประเทศชาติเพื่อนำความผาสุกและความเจริญให้เกิดแก่บ้านเมือง แม้แต่ผู้ปกครองที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพียงใดก็ไม่อาจมีอำนาจอยู่เหนือคุณธรรมเรื่องความกตัญญูต่อกตเวทีซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของคนจีนได้

บรรณานุกรม

- เจียน ชีระวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองจีน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2517.
- ดำรง ฐานดี. สังคมและวัฒนธรรมจีน. ม.ป.ท.: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- ทองแถม นาถจำนง. ธรรมะขงจื้อ สอนคนให้เป็นคน. กรุงเทพฯ: ไบบัว, 2551.
- ธวัช ทันโตภาส. การเมืองการปกครองจีน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- นริศ วศินานนท์. ศาสตร์ศิลป์วัฒนธรรมจีน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2552.
- นิตยา ชวี. อารยธรรมจีน. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2546.
- บุญศักดิ์ แสงรวี. ปรัชญาปกครองของเม้งจื้อ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551.
- เพ็ชรี สุมิตร. ประวัติอารยธรรมจีน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- ไพโรจน์ โพธิ์ไทร. ภูมิหลังของจีน. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2517.
- พิน ดอกบัว. ปวงปรัชญาจีน. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2532.
- วิทยาลัยปักกิ่งภาษาจีน, มหาวิทยาลัยหนานจิง, มหาวิทยาลัยอันฮุย. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเทศจีน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2550.
- สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. เข้าใจจีน. กรุงเทพฯ: สุธีสารการพิมพ์, ม.ป.ป.
- หลี่เจียง. 50 ประเพณีที่ควรรู้ของชาวจีน. แปลโดย พีระ บุญจริง. , ม.ป.ท. , 2552.
- อมร ทองสุก. คัมภีร์หลุนอวี่ คัมภีร์แห่งแดนมังกร. กรุงเทพฯ: ชุมหวัด, 2549.
- อรุณ เจตติย์. จีน- แผ่นดินแห่งโอรสวรรค์ (เปิดถ้ำมังกร). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2540.
- Wm. Theodore de Bary. บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีนภาค1 สมัยโบราณ. แปลโดย จำนง ทองประเสริฐ. ม.ป.ท.: ราชบัณฑิตยสถาน, 2510.